

**ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБІНСЬКОГО
ФАКУЛЬТЕТ ДОШКІЛЬНОЇ І ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ
імені Валентини Волошиної
КАФЕДРА ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ**

ДИПЛОМНА РОБОТА

з теми

**ВИКОРИСТАННЯ УКРАЇНСЬКИХ ЧАРІВНИХ КАЗОК ЯК ЗАСОБУ
ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ ТВОРЧОСТІ В ДІТЕЙ
СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ**

Студентки 2 курсу, групи ЗМВД,

Галузі знань : 01 Освіта / Педагогіка

Спеціальності : 012 Дошкільна освіта

Мукоїд Юлії Геннадіївни

Науковий керівник:

доктор педагогічних наук, професор

Кругій Катерина Леонідівна

Розширена шкала _____

Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS _____

Члени комісії _____

(підпис)

(прізвище та ініціали)

(підпис)

(прізвище та ініціали)

(підпис)

(прізвище та ініціали)

Вінниця – 2021

ЗМІСТ

ВСТУП
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЕВОЇ ТВОРЧОСТІ В ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ УКРАЇНСЬКИХ ЧАРІВНИХ КАЗОК
1.1. Особливості українських чарівних казок
1.2. Зв'язок казок і проявів мовленнєвої творчості дитини дошкільного віку
1.3. Контент-аналіз комплексних освітніх програм щодо завдань зі знайомством дітей із українськими казками
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА З ВИВЧЕННЯ СТАНУ СФОРМОВАНОСТІ МОВЛЕННЕВОЇ ТВОРЧОСТІ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ УКРАЇНСЬКИХ ЧАРІВНИХ КАЗОК
2.1. Експериментальне вивчення стану сформованості мовленнєвої творчості у старших дошкільників
2.2. Обґрунтування педагогічних умов формування мовленнєвої творчості у старших дошкільників засобами українських чарівних казок
2.3. Система формування мовленнєвої творчості у дітей старшого дошкільного віку
ВИСНОВКИ
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ
ДОДАТКИ
..	

ВСТУП

Актуальність проблеми. У Законі України «Про дошкільну освіту», Базовому компоненті дошкільної освіти, Концепції мовної освіти в Україні наголошується необхідність підвищення теоретико-практичного рівня навчання української мови на усіх освітніх щаблях.

У цьому контексті першочергового завдання набуває мета дошкільної освіти, а саме забезпечення цілісного розвитку дитини, її фізичних, інтелектуальних і творчих здібностей шляхом навчання, соціалізації та формування необхідних життєвих навичок.

На першому етапі мовної освіти – дошкільному – необхідно сформувати дитину-дошкільника як національно свідому, духовно багату мовну особистість, яка володіє вміннями комунікативно доцільно використовувати мовні засоби в різних сферах і видах діяльності, адже дошкільний вік є найбільш сприятливим у засвоєнні мови і мовлення.

Повага до мови, культури, традицій українського народу розпочинається для дошкільників з долучення до творів народної творчості, оскільки в казках міститься глибокий виховний і розвивальний потенціал, який передається яскравою, доступною й близькою дитині образною народною мовою.

Перші психолого-педагогічні дослідження впливу фольклору, зокрема казок, на розвиток дитини, були спрямовані передусім на реалізацію морального й естетичного виховання особистості (О. Запорожець, Н. Карпінська, К. Ушинський). В наш час науковці й педагоги-практики наголошують на значно ширшому потенціалі народної творчості.

У низці педагогічних досліджень, присвячених проблемі формування мовленнєвої творчості, доводиться, що ця діяльність успішно здійснюється у старшому дошкільному віці в результаті спрямованого навчання до творчого оповідання (Н. Гавриш, О. Ушакова та ін.).

Вивчення науково-методичної літератури з проблеми дослідження, аналіз особливостей освітнього процесу в ЗДО показує, що одними з

ефективних засобів формування у дошкільнят художньо-мовленнєвих умінь є усна народна творчість та твори художньої літератури для дітей, оскільки в процесі ознайомлення з ними старші дошкільнята можуть як естетично сприймати художній образ, так і створювати його під впливом цих творів.

У той самий час можна констатувати, що відповідність специфіки фольклорних (зокрема казок) чи художніх образів психічним особливостям дітей не є достатньою умовою розвитку дитячої мовленнєвої творчості. У практиці формування в дітей мовленнєвої творчості дослідники відзначають типові проблеми, пов'язані як із змістовною, так і з формальною стороною висловлювання. У зв'язку з цим є важливим добір змісту та теоретичне обґрунтування вмінь, необхідних старшим дошкільникам для побудови власного тексту, та умов його реалізації.

Разом з тим, системний аналіз вивчення розвивального та корекційного потенціалу казок і чарівних, зокрема, особливостей використання цих творів українського народу на мовленнєвих заняттях у закладах дошкільної освіти ще не став предметом цілеспрямованих педагогічних розвідок.

Актуальність проблеми, її недостатня теоретична й методична розробленість, необхідність розв'язання нагальних практичних завдань мовної освіти дошкільників зумовили вибір теми дослідження: «Використання українських чарівних казок як засобу формування мовленнєвої творчості в дітей старшого дошкільного віку».

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та запропонувати комплекс організаційно-педагогічних умов формування мовленнєвої творчості у старших дошкільників засобами українських чарівних казок.

Об'єкт дослідження: процес формування мовленнєвої творчості в дітей старшого дошкільного віку в закладі дошкільної освіти.

Предмет дослідження: організаційно-педагогічні умови формування мовленнєвої творчості у старших дошкільників в умовах закладу дошкільної освіти.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати стан проблеми розвитку мовленнєвої творчості в старших дошкільників у сучасних психолого-педагогічних дослідженнях, виявити ступінь вивченості проблеми та уточнити понятійно-категоріальне поле дослідження.

2. Визначити показники, діагностичний інструментарій і виявити педагогічні умови розвитку мовленнєвої творчості засобами чарівних казок у старших дошкільників, вивчити представленість у практиці визначених умов.

3. Визначити та теоретично обґрунтувати ефективність розроблених організаційно-педагогічних умов розвитку мовленнєвої творчості в дітей старшого дошкільного віку засобами українських чарівних казок в умовах закладу дошкільної освіти.

У дослідженні використано *систему методів*, адекватних завданням і предмету дослідження: *теоретичні* (аналіз психологічної, педагогічної та методичної літератури з досліджуваної проблеми; моделювання гіпотез дослідження та проектування результатів і процесів їх досягнення на різних етапах роботи); *емпіричні* (педагогічний експеримент, що охоплює констатувальний і контрольний етапи; опитувальні методи, вивчення документації, досвіду педагогічної діяльності), *статистичні* (якісний і кількісний аналіз результатів педагогічного експерименту).

Практична значущість полягає в тому, що матеріали, представлені в роботі, можуть бути використані вихователями закладів дошкільної освіти в їхній практичній діяльності.

Структура та обсяг роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел (62 найменування) та 4 додатків. Повний обсяг роботи 85 сторінок, із них 60 сторінок основного тексту.

Апробація результатів магістерської роботи відбулась на таких конференціях:

1. Ильиных Ю. Г. Возможности использования украинских волшебных сказок для развития речевого творчества дошкольников /Ильиных Ю.Г.,

Крутий Е. Л. / Сборник научных статей XII Международного научно-практического семинара «Дошкольное образование опыт проблемы перспективы» (Барановичи, 22—23 апреля 2021 г.). – Барановичи : БарГУ, 2021. С.84-87.

2. Ільїних Ю. Українські чарівні казки як засіб розвитку мовленнєвої творчості дошкільників / Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти : збірник матеріалів V Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції (Вінниця, ВДПУ імені Михайла Коцюбинського, 22-23 квітня 2021 р.) / за ред. О.А.Голюк ; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, факультет дошкільної і початкової освіти імені Валентини Волошиної. – Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля, 2021. – Вип. 10. С.84-87.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антоненко-Давидович Ч. Б. Бабині казки. – Львів : Каменяр, 1991. 152 с.
2. Араптанова О.А. Анализ современного детского мультфильма как аудиовизуального медиатекста с воспитательным потенциалом (на

- примере російського мультфільма «Маша и медведь») // *Медиаобразование*. 2012. №3. С.8-26.
3. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти) / Наказ МОН України від 12.01.2021 № 33 «Про затвердження Базового компонента дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти) нова редакція». URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/novij-bazovij-komponent-doshkilnoyi-osviti-zabezpechit-pidvishennya-yiyi-yakosti-ta-vidpovidnist-mizhnarodnim-standartam-sergij-shkarlet/> (дата звернення: 20.09.2021).
 4. Барановська І.Г. Театр ляльок в початковій школі: навчально-методичний посібник. Вінниця, 2015. 170 с.
 5. Барановська І.Г. Мистецькі інтегративні технології в поліхудожній освіті. *Інформаційні технології в освіті*. 2019. №2 (39). С. 40-50.
 6. Бех І. Д. Виховання особистості / Іван Дмитрович Бех. — К. : Либідь, 2003. — Кн. 2 : Особистісно-орієнтований підхід: науково-практичні засади. 342 с.
 7. Білецький Л. Основи української літературно-наукової критики. – К. : Либідь, 1998. 247 с.
 8. Богущ А. М. Мовленнєво-ігрова діяльність дошкільників: мовленнєві ігри, ситуації, вправи. Навчально-методичний посібник / А. М. Богущ, Н. І. Луцан. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2008. 256 с.
 9. Васянович Г. П. Ноологія особистості : навч. посіб. / Г. П. Васянович, В. Д. Онищенко. — Львів : Сполом. 2007. 217 с.
 10. Выготский Л. С. Психология / Л. С. Выготский. – М. : Изд-во ЭКСМО-Пресс, 2000. 1008 с.
 11. Гавриш Н. В. Діти і соціум: особливості соціалізації дітей дошкільного та молодшого шкільного віку : монографія / за заг. ред. Н. В. Гавриш. — Луганськ : Альма-Матер, 2006. 368 с.
 12. Гавриш Н.В. Розвиток зв'язного мовлення дошкільнят. Навчально-методичний посібник / Наталія Василівна Гавриш. – К. : Видавничий дім «Шкільний світ» : Видавець Л.Галіцина, 2006. 119 с.
 13. Голюк О.А. Характеристика типів розвитку творчої уяви дітей старшого дошкільного віку / Голюк О.А., Пахальчук Н.О. / Наука и инновации в современном мире: образование, воспитание, физическое воспитание и спорт. В 2 книгах. К. 1: монография / [авт. кол.: Безрукова Н.П., Львович И.Я., Преображенский А.П. и др.]. – Одесса: КУПРИЕНКО СВ, 2017. С. 67–91.
 14. Грушко О.В. Плекаймо критичне мислення у дошкільнят : Технологія «Знав, дізнався, хочу дізнатись» // *Дошкільне виховання*. – 2008. – №11.– С.4-6.
 15. Дошкільна освіта : словник-довідник : понад 1000 термінів, понять та назв / упор. К. Л. Крутій, О. О. Фунтікова. — Запоріжжя : ТОВ «ЛПС» ЛТД, 2010. 324 с.

16. Дошкільна освіта в контексті нових цілей української школи: колективна монографія / за наук. ред. проф. Валентини Кушнір. Hameln: InterGING, 2020. 260 с.
17. Дунаєвська Л. Українські народні казки. – К. : Веселка, 1992. 366 с.
18. Дунаєвська Л. Скарб нашого дитинства // Золота книга казок. – К. : Веселка, 1990. – 430 с.
19. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; гол. ред. В. Г. Кремень. — К. : Юрінком Інтер, 2008. — 1040 с.
20. Жовта Н.М. Походження мовних особливостей української чарівної казки // *Науковий часопис НПУ ім.М.П.Драгоманова. Серія 8.Філологічні науки (мовознавство).* – 2014. – № 8. – С. 83-93.
21. Калмикова Л. О. Психологія формування мовленнєвої діяльності у дітей дошкільного віку: монографія / Л. О. Калмикова. – К. : Фенікс, 2008. 497 с.
22. Кравчук Л. Розвиток пізнавального інтересу молодших школярів URL: http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/2421/1/Krravchuk_L_3.pdf
23. Коменский Я. А. Педагогическое наследие / Я. А. Коменский, Д. Локк, Ж. Ж. Руссо, И. Г. Песталоцци ; сост. В. М. Кларин, А. Н. Джуринский. М. : Педагогика, 1989. 416 с.
24. Кононко О. Л. Соціально-емоційний розвиток особистості (в дошкільному дитинстві) / О. Л. Кононко. — К. : Освіта, 1998. 239 с.
25. Крутій К. Л. Дошкільна лінгводидактика : словник-довідник : понад 600 термінів, понять та назв / упор. А. М. Богуш, К. Л. Крутій. — Запоріжжя : ТОВ “ЛПС” ЛТД, 2014. 200 с.
26. Крутій К. Л., Зданевич Л.В. Едьютейнмент: навчання як розвага // *Дошкільне виховання.* 2017. № 1. С. 3–9.
27. Крутій К.Л. Формування граматичної правильності мовлення в дошкільників у контексті комунікативного розвитку: термінологічне поле // *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки.* – 2018. – № 3 (137). С. 28-35.
28. Крутій К.Л., Кузьма І.І. Діагностика виховних стратегій батьків дитини дошкільного віку щодо попередження проявів девіацій / Теорія та практика профілактичної роботи з дітьми, схильними до девіантної поведінки : український і міжнародний досвід : монографія / О. Янкович та ін. – Тернопіль : Осадца Ю.В., 2018. С.19-28.
29. Крутій К.Л. Формування граматичної правильності мовлення в дошкільників у контексті комунікативного розвитку: термінологічне поле / *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки.* — № 3 (137), 2018. — С.28-35.
30. Крутій К. Л., Гавриш Н. В., Янкович О. І. Особливості розвитку пасіонарних якостей дітей у закладах дошкільної освіти / *Наукові записки ТНПУ імені В. Гнатюка.* № 2 (2018). С. 147-156.
31. Кузьменко В. У. Розвиток індивідуальності дитини 3–7 років / В. У. Кузьменко. — К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2005. 354 с.
32. Лановик М., Лановик З. Українська усна народна творчість. Підручник. –

- 4-е вид. – К. : Знання-Прес, 2006. 591 с.
33. Могильний А.П. Культура і особистість: Монографія / А.П. Могильний. – К. : Вища шк., 2002. 303 с.
 34. Молодушкіна І. В. Розвиток креативних здібностей у дітей молодшого дошкільного віку. Х. : Вид. група «Основа», 2012. 204 с.
 35. Одарченко П. Казка // Енциклопедія українознавства. Т. 3. Львів, 1994. С. 921–923.
 36. Педагогічний словник / [за редакцією дійсного члена АПН України М.Д.Ярмаченка]. К. : Педагогічна думка, 2001. 514 с.
 37. Половіна О. А. Інтегративна функція мистецтва у формування комунікативних умінь і навичок дитини // *Мистецтво та освіта*. 2018. № 3 (89) С.22-25.
 38. Пропп В.Я. Морфология «волшебной» сказки. Исторические корни волшебной сказки // Собрание трудов В. Я. Проппа. Спб. : Лабиринт, 2000. 336 с.
 39. Пропп В.Я. Кумулятивная сказка // В.Я. Пропп. Фольклор и действительность : Избранные статьи. – М. : Наука, 1976. С. 241-257.
 40. Психология игры и сказки. Хрестоматия. / Под ред. Л.Елькониновой. – М. : АНО «Психологическая электронная библиотека, 2008. 85 с.
 41. Рогальська-Яблонська І.П. Педагогіка соціалізації: особливості патріотичного виховання дітей дошкільного віку // Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / [гол. ред.: М. Т. Мартинюк]. – Умань : ФОП Жовтий О. О., 2016. В. 2. С. 290 – 297.
 42. Русова С.Ф. Теорія і практика дошкільного виховання / С.Ф. Русова // Львів-Краків-Париж, 1993. 127 с.
 43. Світельська-Дірко С.В. Казка як важливий чинник формування світоглядних орієнтацій учасників освітнього процесу // Інноваційні підходи до виховання студентської молоді у вищих навчальних закладах : матеріали Міжнар. наук.-практ. конференції (м. Житомир, 22-23 травня 2014 р.) / За ред. О. А. Дубасенюк, В. А. Ковальчук. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. С. 366-373.
 44. Словарь, справочник по педагогике / Под. ред. Пидкасистого П. И. Москва : ТЦ Сфера, 2004. 439 с.
 45. Стежинки у Всесвіт: комплексна освітня програма для дітей раннього та передшкільного віку / автор. колектив; наук. керівник К. Л. Крутій. Запоріжжя: ТОВ «ЛПС» ЛТД, 2020. 244 с. (Гриф МОНУ «Схвалено для використання в дошкільних навчальних закладах», лист від 02.10.2020 № 22.1/12-Г-801).
 46. Українська мова : Енциклопедія / [ред. кол. : Русанівський В. М., Тараненко О. О., Зяблюк М. П. та ін.]. – К. : Вид-во «Укр. енцикл. ім. М. П. Бажана», 2004. 824 с.
 47. Ушинский К. Д. Человек как предмет воспитания. Опыт педагогической антропологии / К. Д. Ушинский. – М. : ФАИР-ПРЕСС, 2004. 576 с.

48. Український літературний словник URL: <https://gorodenok.com/kazka-shhotake-kazka-literaturoznachijtermin-slovník-literaturoznachix-terminiv/>
49. Українська народна казка URL: <https://sites.google.com/site/nakazkicov/so-take-kazka> УДК 371.132
50. Ушакова О. С. Развитие речи дошкольников. – М. : Изд-во Института Психотерапии, 2001. 256 с.
51. Ушакова О. С. Развитие речи дошкольников. – М. : Изд-во Института Психотерапии, 2001. 256 с.
52. Ушакова Т.Н. Принципы развития ранней детской речи / *Дефектология*. 2004. № 5. С.13-21.
53. Флиер А.Я. Культурная компетентность личности: между проблемами образования и национальной политики / А.Я Флиер // *Общественные науки и современность*. – 2000. №2. С. 151-165.
54. Харченко В.К. «Годовые кольца» детского словотворчества / *Серия Гуманитарные науки*. 2011. № 12 (107). Выпуск 10. С. 61-63.
55. Харченко В. К., Озерова Е. Г. Сложные слова в детской речи. Монография. – Белгород : БелГУ, 1999. 158 с.
56. Хрестоматія для читання. Твори для дітей 6 року життя / уклад. А.А. Ємець, О.М. Коваленко, О.В. Шапка. – Х. : Вид. група “Основа”, 2017. 272 с.
57. Цейтлин С. Н. Язык. Речь. Коммуникация: Междисциплинарный словарь/ С. Н. Цейтлин, В. А. Погосян, М. А. Еливанова, Е. И. Шапиро. – СПб. : КАРО, 2006. 128 с.
58. Чарівний кінь. Казка. http://kazkar.info/ua/char_vniy_k_n/
59. Эльконинова Л.И. Эльконин Б.Д. Знаковое опосредование, волшебная сказка и субъектность. // *Вестник Московского университета*. Серия 14. Психология. Режим доступа: <http://childpsy.ru/lib/articles/id/9969.php>
60. Kruty K. Overcoming Communicative Deadaptation of Speech Passive Children of Pre-School Age / Kruty Kateryna, Larysa Zdanevych // *Psycholinguistics*. Психолінгвістика. Психолінгвістика: зб. наук. праць. Серія : Психологія. Переяслав-Хмельницький : ФОП Домбровська Я.М. – 2019. – Вип. 26 (1). – Режим доступу: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57211396974>
58. Allais S. National qualifications frameworks : what's the evidence of success? (2011). Edinburgh : Centre for Educational Sociology – University of Edinburgh, 55, 10. Available from Internet <http://www.ces.ed.ac.uk/PDF%20Files/Brief055.pdf>.
59. Council Recommendation on High-Quality Early Childhood Education and Care Systems Available from Internet : https://ec.europa.eu/education/education-in-the-eu/council-recommendation-on-high-quality-early-childhood-education-and-care-systems_en
60. Development of national qualifications frameworks in Europe (2011). Available from Internet : http://www.cedefop.europa.eu/EN/Files/6112_en.pdf.

61. Kellman, P. J., & Arterberry, M. E. (2006). Infant visual perception. In W. Damon et al. (Eds.), *Handbook of child psychology* (6th ed., Vol. 2, pp. 109-160). New York: John Wiley & Sons.

62. [Michael F.D. Young](#). *Implementing National Qualifications Frameworks : Problems and Possibilities* (2009). Institute of Education, University of London. – United Kingdom, 2917-2933. Available from Internet :

http://link.springer.com/chapter/10.1007%2F978-1-4020-5281-1_191.